

Prst kot učna snov v šolski geografiji

IZVLEČEK

Prst kot učna snov v šolski geografiji še vedno spada med zahtevnejše in manj priljubljene učne vsebine. Zato bi bilo potrebno prenoviti učne načrte tako za osnovno šolo kakor za gimnazije, kjer bi morali upoštevati boljšo vertikalno in horizontalno povezanost vsebin. Prenova učnih načrtov bi prinesla tudi potrebo po novih učbenikih in delovnih zvezkih.

Ključne besede:

prst, učni načrt, učna snov, šolska geografija.

ABSTRACT

The Soil as a Learning Matter

The soil as a learning matter in school geography is evaluated as more demanding and less popular subject. Therefore it would be necessary to modernize the syllabuses both at the primary and secondary schools, where a better vertical and horizontal interaction of subject matters should be considered. A modernization of syllabuses would require the need of new student's books.

Key words:

soil, syllabuse, learning matter, geography teaching.

Avtorica besedila:

MILENA PETAUER, mag. geog.,
Oddelek za geografijo, Pedagoška fakulteta, Maribor,
Slovenija
E-pošta: milena.petauer@uni-mb.si

Avtorja fotografij:

IRMA POTOČNIK SLAVIČ, BLAŽ REPE

COBISS I.04 strokovni članek

V geografskem izobraževanju se s spoznavanjem prsti srečujemo že v osnovni šoli in v srednješolskih programih. Kljub temu pa preučevanje prsti oziroma pedogeografske vsebine, ki so s stališča stroke vključene v osnovnošolske in srednješolske učne načrte in tako tudi v učbenike, spadajo med zahtevnejše učne vsebine. V učnih načrtih smo pregledali tiste učne cilje, ki se neposredno nanašajo na vsebine o prsti, poimenovanju prsti, rabi in drugih konkretnih značilnosti prsti. Poleg izbranih ciljev so nekatere vsebine lahko tudi v navezi s prstjo, vendar to iz samih učnih ciljev ni jasno razvidno in je pomen njihovega osvajanja bolj posreden.

Opozoriti velja, da učenci spoznavajo naravnogeografske elemente pokrajine, vendar je pri tem prst pogosto izpuščena. Pedogeografske vsebine so v učnem načrtu za devetletno osnovno šolo zastopane v manjšem obsegu. Na podlagi analize učnega načrta za geografijo za gimnazijski program smo ugotovili, da so pedogeografske vsebine najboljše v prvem letniku pri preučevanju občje geografije. V drugem, tretjem, kakor tudi v četrtem letniku ni učno-vzgojnih ciljev, ki bi se konkretno nanašali na prst kot učno snov. Smiselno bi bilo, da bi pri posameznih regijah tudi omenili prst, saj je odločilnega pomena za pokrajino in življenje ljudi.

Osnovno- in srednješolski programi ter prsti

V učnem načrtu za šesti razred devetletne osnovne šole nismo zasledili vzgojno-izobraževalnih ciljev, ki bi se konkretno nanašali na prst kot učno snov. V sedmem razredu, kjer učenci spoznavajo geografske značilnosti Evrope in Azije, prst kot učna snov ni vključena v vse navedene tematske sklope, ampak samo tja, kjer je le-ta ključnega pomena za človeka in odločilno vpliva na njegove dejavnosti. Tako učenci spoznajo nekatere značilnosti prsti (rodovitnost), njen pomen in vpliv na življenje ljudi. Spoznajo nekaj tipov prsti (vulkanska, rdeča prst, črnica ali prerijska črnica). V osmem razredu devetletne osnovne šole, kjer učenci spoznavajo geografske značilnosti Amerike, Afrike, Avstralije in polarnih območij, je zapisan samo en vzgojno-izobraževalni cilj, ki se konkretno nanaša na prst kot učno snov. Po stopnji zahtevnosti znanj ga uvrščamo med nekoliko zahtevnejši učni cilj, kjer ni realno pričakovati, da bi ga dosegli vsi učenci. Tudi v devetem razredu, kjer učenci spoznavajo Slovenijo, je malo vzgojno-izobraževalnih ciljev, ki so konkretno namenjeni prsti kot učni snovi. Pojavljajo se samo pri Primorski in Panonski Sloveniji, ker imajo velik pomen za kmetijstvo.

V prvem letniku gimnazijskega programa, kjer se obravnava občja geografija, je prsti kot učni snovi namenjeno samostojno poglavje. Zapisanih je osem operativnih ciljev:

- dva cilja zahtevata znanje, ki naj bi ga obvladala večina dijakov,
- štirje cilji zahtevajo temeljno znanje, ki je pogoj za njihov nadaljnji napredek,
- dva cilja pa zahtevata znanje, ki ga dosežejo le nekateri dijaki, ki so sposobni kompleksnega geografskega mišljenja in samostojnega dela.

To pomeni, da vsi dijaki znajo razložiti profil prsti, naštetih njene lastnosti in opisati značilne prsti v zmernotoplem pasu. S pomočjo ostalih ciljev dijaki spoznajo še nastanek prsti pod vplivom pedogenetskih dejavnikov, spoznajo tipe prsti v posameznih toplotnih pasovih in ovrednotijo prsti v domači pokrajini z vidika kmetijstva ter vpliv človekove dejavnosti

na kakovost prsti. Seznanijo se z delitvijo prsti na conalne, intraconalne in aconalne, ki pa naj se v pedogeografiji ne bi več uporabljala, vendar jo učni načrt še zajema.

V drugem letniku, kjer dijaki spoznavajo regionalno geografijo sveta, v učnem načrtu ni zaslediti vzgojno-izobraževalnih ciljev in dejavnosti, ki bi se konkretno nanašale na prst kot učno snov. Dijaki razložijo dejavnike, ki vplivajo na podnebje, rastlinstvo, sklepaajo o posameznem podnebni tipu in značilnem rastlinskem pasu, vrednotijo kmetijsko pridelavo z vidika potreb po hrani.

V tretjem letniku, ko dijaki spoznavajo regionalno geografijo Evrope, je v učnem načrtu podpoglavje "Prst in rastlinstvo", omenjena tudi vsebina "Značilni tipi prsti in njihov pomen za kmetijstvo". Vendar konkretnega cilja, ki bi se nanašal na prsti, ni, v učnem načrtu ni omenjen nikakršen tip prsti. V podpoglavju je zapisan samo eden vzgojno-izobraževalni cilj, ki spada po stopnji zahtevnosti med zahtevnejše in se nanaša na rastlinstvo.

V četrtem letniku gimnazije dijaki spoznavajo Slovenijo. V učnem načrtu je v poglavju "Relief in kamninska zgradba" zapisana vsebina: "Vpliv geotektonske zgradbe in kamninske sestave na površje, prst, rastlinstvo in rabo tal", vendar v nadaljevanju ni učnega cilja, ki bi se konkretno nanašal na prst. Dijaki, ki želijo maturirati iz geografije, imajo v 4. letniku 35 ur več geografije. Vendar tudi v teh vsebinah ni zaslediti vzgojno-izobraževalnega cilja, ki bi se nanašal na pedogeografske vsebine.

Dijaki si pridobijo precej predznanja iz pedogeografskih vsebin v prvem letniku; v višjih letnikih bi bilo smiselno znanje nadgraditi in naučeno snov postaviti konkretno v regijo, kjer se prepletajo še ostali geografski dejavniki. Tako bi dijaku pomagali k kompleksnejšemu in nazornejšemu razumevanju pokrajine.

Geografski učbeniki in delovni zvezki

Poleg učnega načrta in kataloga znanj so temeljni pripomočki pri poučevanju učbeniki, delovni zvezki in priročniki za učitelje geografije. Učbeniki sledijo učnim načrtom, vsebine so dopolnjene s kartami,

slikami, grafikoni, skicami. Pri pregledu izbranih učbenikov in delovnih zvezkov smo se osredotočili na pedogeografske vsebine. Zanimala nas je jasnost vsebine, prilagojenost razvojni stopnji, problemska naravnost, zanimivost, obseg pedogeografskih vsebin, poimenovanje tipov prsti in grafično-illustrativno gradivo, namenjeno imenovanim vsebinam. Vsi učbeniki, ki smo jih analizirali, so recenzirani in jih je potrdil Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje.

V učbenikih, ki so namenjeni osnovnošolskemu izobraževanju, so vzgojno-izobraževalni cilji s pedogeografskimi vsebinami uresničeni. V nekaterih učbenikih so te vsebine nekoliko razširjene, da učenci lažje razumejo procese in pojave v geografskem prostoru. Nove besede (na primer tipi prsti) so zapisane v posebnih okvirčkih, ki učencem omogočajo lažje razumevanje vsebine in hitrejše utrjevanje znanja. Kljub temu da so učbeniki slikovno-grafično dobro opremljeni, je zelo malo pedogeografskih vsebin, ki bi bile prikazane s fotografijami, shemami, ilustracijami. Nekateri učbeniki sploh ne vsebujejo slikovno-grafičnega gradiva z aktualno vsebino. Tudi v delovnih zvezkih je malo nalog, ki bi se nanašale na prsti kot učno snov.

Analizirani učbeniki in delovni zvezki, ki so namenjeni prvemu letniku gimnazij, vsebujejo največ pedogeografskih vsebin. Vsebine so slikovno-grafično dobro opremljene in ponazorjene, kar omogoča tudi lažjo predstavo obravnavane ali naučene snovi. Učni cilji iz učnega načrta so v vseh analiziranih učbenikih uresničeni, vsebine so razširjene ali celo preobsežne. V ostalih letnikih gimnazijskega programa se v učbenikih uporabljajo različne delitve prsti: delitev prsti glede na relief, glede na kamninsko podlago, delitev na avtomorfne in hidromorfne prsti, FAO – UNESCO klasifikacija, čeprav tega učni načrt ne zahteva. Težava se pojavlja tudi pri poimenovanju prsti, še zlasti glede poimenovanja istega tipa prsti: rjavica ali rjava tla ali rendzina, kamnita tla ali lito-soli.

Slika 1: Nazorni začetki izpiranja prsti (foto: Blaž Repe).

Vsekakor pa je v nekaterih učbenikih poimenovanih preveč tipov prsti (tudi do 25), nekatera poimenovanja so tudi nedosledno zapisana, kar povzroča med dijaki in učitelji težave (črnozjom, črnozjom). Strokovna terminologija bi morala biti dorečena in usklajena tako v učnih načrtih, kakor bi ji morali slediti tudi avtorji učbenikov. V delovnih zvezkih primanjkuje nalog s pedogeografsko vsebino.

V prihodnje: prst kot priljubljena učna snov

Predlagamo prenovo učnih načrtov z vidika pedogeografskih vsebin tako za osnovno šolo kot za gimnazije, kjer bi morali upoštevati boljšo vertikalno in horizontalno povezanost učnih vsebin. S tem bi dosegli večjo kakovost in trajnost znanja. Terminologija v učnih načrtih bi morala biti dorečena in usklajena, upoštevati bi jo morali avtorji učbenikov. Pedogeografske vsebine v učbenikih bi naj bile tudi bolj problemsko zasnovane in povezane z življenjem učenca in dijaka, kar jih bolj motivira, znanje pa se jim zdi bolj uporabno za življenje.

Literatura

1. Cigler, N. 2004: Geografija v luči splošne izobrazbe sodobnih gimnazijcev ali katera geografska znanja spadajo v splošno izobrazbo. Geografija v šoli, 3. Ljubljana.
2. Lipovšek, I. 2001: Položaj šolske geografije po kurikularni prenovi. Geografija v šoli, 3. Ljubljana.
3. Petauer, M. 2005: Preučevanje prsti kot pokrajnotvornega dejavnika v Celjski kotlini. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. Ljubljana.